

Inledning

Mitt examensarbete är en kort dokumentär som följer den amerikanska musikern och skivsamlaren Paul Major. Paul var en misslyckad punkmusiker som genom sitt skivsamlande upptäckte en bortglömd skatt av självutgiven musik under 70 och 80 talet som brukar kallas "real people"- musik eller outsider musik. En brokig skara av artister som alla har en sak gemensam, deras verk faller helt utanför ramen av vad som anses vara "mainstream" musik.

Vi får följa Paul under några dagar i New York när han leder oss igenom sin egen livshistoria och skivorna han upptäckte och hjälpte till att sprida. Han ger oss också en inblick i den oväntade andra akten i sitt liv när han trodde att det sista tåget hade gått.

Arbetsmetoder och research

Idéen till den här dokumentären har legat och puttrat i mitt bakhuvud under flera år. Sedan 2013 har jag producerat en podcast om obskyr amerikansk musik och psykedelia. Där har Paul ofta nämnts av artister, samlare och skivbolags människor som en nestor inom esoterisk amerikansk musik. Hans namn dyker upp i ett gäng böcker som försöker samla information om amerikanska privat pressade skivor. Han anses av många varit den som skapat själva genre "real people". Så en hel del av researchen var redan gjord, då jag intervjuat honom via telefon för något år sedan. Jag har även diskuterat Paul och hans gärning med flera andra framstående skribenter och samlare så jag hade en relativt bra bild av vem jag skulle skildra redan innan examensarbetet. Men under arbetet så gjorde jag en extra djupdykning och lyssnade på de podcast intervjuer med Paul som fanns tillgängliga, samt läst boken "Feel the music" som återger stora delar av Pauls liv men också samlar essäer av andra samlare, författare och diverse skivintresserade som försöker beskriva Pauls gärning. Så jag hade en ganska god grundresearch gjord men skrev ganska få och öppna frågor så att det fanns utrymme för att grunda frågor i mina reaktioner under intervjun, som Cecilia Aare skriver i Det tidslösa reportaget "Så ökar möjligheten för att intervjun lämnar det standardiserade."(Aare, 2011, s.69)

Grundmaterialet till min dokumentär kommer från de tre längre intervjuer jag gjorde med Paul under mina 6 dagar i New York. Jag gjorde även en ytterligare intervju i New York med galleristen och förläggaren Johan Kugelberg, dock så drabbades jag av tekniska problem med bilden så tyvärr kunde inte den användas. Men samtalen med Johan har varit viktiga för att sätta Pauls verk i en större kulturell kontext och även förstå personen Paul bättre, vilket var nyttigt då jag gjorde den innan mina tre intervjuer med Paul.

Ytterligare material som till en början var tänkt att användas, var två intervjuer med skivbolagsägaren Stefan Kery och musikgruppen Dungen, dock så har det varit en väldigt utdragen process att planera in intervjutillfälle, så till slut valde jag att fokusera dokumentären på bara Paul och sen lägga speakar för att fylla med den informationen som behövdes. Dock har jag gjort förintervjuer med både Kery och Reine Fiske från Dungen och det har varit hjälpsamt när jag strukturerat dokumentären och skrivit manus.

Etik och Juridik

Det kanske svåraste dilemman jag stod inför som journalist var att balansera relationen till Paul. Vi har pratat tidigare, men hade inte någon närmare relation innan arbetet med filmen började. Dock märkte jag ganska snabbt att de flesta människor runt Paul är väldigt beskyddande av honom och lite star struck, vilket kanske kan verka märkligt att bli av en semi framgångsrik musiker som bor inneboende i en lägenhet i Rockaway och knappt har råd med hyran. Men Paul är en stor fisk i en liten sjö. Samt att han är väldigt karismatisk, så jag jobbade hårt med att hålla någon form av distans för att fortfarande kunna ställa känsliga frågor fast jag märkte att han helst inte pratade om det. Jag märkte också hur en lätt idoliserande hållning också hindrade mig i klipp processen. Allt var intressant tyckte jag, jag förstod ju kontexten till alla historier och tyckte därför att varenda historia var superkul. Men efter mittseminariet och lite vila från projektet så kunde jag gå hårdare fram med saxen och fokusera materialet.

En annan svår del har varit rättigheter, eftersom berättande till stor del är ett samspel mellan Pauls berättelse, bilder från hans liv och musiken. Musiken löste sig på ett väldigt bra sätt då jag i processen har intervjuat två skivbolagsägare som har gett ut delar av den musik som Paul upptäckt och därigenom kunde använda mig av musiken som är med i filmen. Bilderna från Pauls liv kommer från hans scrapbook som till viss del digitaliserats av förlaget Anthology Records och jag fick tillstånd av både Paul och förlaget att använda bildmaterialet.

Sen mötte jag på ett problem och det var att jag behövde genrebilder från 60-70 talet. Jag ville ha blandade bilder för att bilda Pauls historier från 70 talets New York och uppväxt på 60 talet. Under arbetet hittade jag en superbra resurs som heter Prelinger archive. Det är en samling av Creative Commons/ Public domain material från USA, journalfilmer eller liknande som var fritt fram att använda. Med de bilderna så höjdes vissa delar av filmen betydligt.

Källor och källkritik

Mina källor har varit mycket tidigare reportage och böcker om Paul, men framförallt intervjuer och samtal med människor som står honom nära eller som skrivit om honom tidigare. Det finns så klart ett stort källkritiskt problem i att de flesta som är runt Paul tycker väldigt bra om honom och det finns kanske en ovilja att ta upp vissa mörkare aspekter av Pauls liv och agerande. Men jag känner att jag själv hittade en bra balans i min relation till Paul där jag lyssnade och var lite av en fluga på väggen under de första dagarna, för att sen ändå beröra det känsliga delarna av hans livshistoria vilket är hans trassliga uppväxt och att han tappat kontakten med sin dotter. Där fanns det också en källa som jag gärna hade velat prata med om tid och pengar funnits och det är hans dotter och före detta fru. Det hade blivit en väldigt stark vändning i historien. Men nu fick jag fokusera berättandet på Pauls upptäckter och liv berättat ur hans perspektiv, vilket också gjorde att mycket handlar om hans minnen och tankar kring hans beslut, alltså inte samma behov av stenhård granskning eftersom det är en medvetet subjektivt berättad historia.

Den stora källkritiska utmaningen var egentligen urvalet. Eftersom jag hade ett digert och komplext intervjumaterial att arbeta med och en livshistoria att berätta på 20 min. Så kanske 15 min av 2 timmar intervju faktiskt är mer i dokumentären. I Torsten Thuréns bok Källkritik skriver han "En berättelse kan aldrig vara en spegelbild, den kan aldrig bli mer än en ofullständig skiss av verkligheten"(Thurén, 2003, s.79) En bra läxa att ha i bakhuvudet när man ska beskära ett stort material. Thurén formulerar även några tumregler för urvalet. Fakta får inte undanhållas utifrån det valda perspektivet, urvalet är skevt om den som har gjort det har anledning att dölja hur urvalet är gjort och urvalet är skevt om ytterligare information ändrar helhetsbilden(Thurén, 2003, s.81). Jag tycker att jag har lyckats hålla mig ifrån alla de fällorna. När historien allt mer har renodlats så har jag varit noga med beskära andra delar som då skulle kunna missuppfattas eller feltolkats.

Erfarenheter under examensarbetet

Redan i uppstarten av arbetet så visste jag att jag kastat mig ut på djupt vatten. Jag har de sen höstens praktik arbetat på Expressen TV och filmat,klippt och gjort enkel grafik. Men steget från 5-6 minuters reportage till en 20 min sammanhängande minidokumentär som jag skulle researcha,filma och klippa själv är väldigt stort. Sen satte jag mig också i en tuff situation där jag hade två stora projekt igång samtidigt.

Under arbetet med examensprojektet så var jag ansvarig för all rörlig bild för en utrikesreportageresa som Expressen gjorde till Jemen. Detta ledde till mycket avbrott och övertidsjobb som stal en del fokus. Men när jag väl tog beslutet att genomföra projektet om Paul och åka till USA så blev det ett bra break och jag tror det var viktigt att inspelningen skedde på annan ort, annars hade det varit ännu svårare att stänga av och säga nej till jobbet som ständigt pockade på min uppmärksamhet. Väl i New York så lärde jag mig otroligt mycket genom att jag tvingade mig själv att genomföra både tekniskt svåra delar, som att ha en två kamera lösning med systemkameror, och organisera resor och få en notorisk opålitlig gammal punkare att dyka upp på bestämda tider. Jag utnyttjade inte kursen till fullo på grund av att jag hade andra projekt som krockade. Men friheten att organisera ett projekt på den här skalan har gett mig väldigt mycket, mycket lärdomar som man bara kan dra när man har kastat sig in i det. Fick bland annat klart för mig att man inte kan flytta LED lampor hur som helst när man filmar med systemkameror. Efter att ha satt upp den första intervjun och tryckt på rec så flyttade jag på en LED lampa som fanns rummet, detta ledde till att bilden ur hela intervjun blev oanvändbar då jag fick så kallad "bandning" över hela bilden. Det sker när LED lampans frekvens inte matchar slutartiden på systemkameran. Nu kommer jag inte göra det felet igen.

Ämnesval

Mitt ämne och tema är ju väldigt smalt, det är jag fullt medveten om. Paul är en fascinerande person men jag förstår ifall gemene man inte ser hans storhet direkt. Men jag hoppas att jag i dokumentären kunnat förmedla hans väsen, hans både flummiga och samtidigt knivskarpa sinne och det vemod som bor i hans bröst och hans sentimentala ådra. Karaktärsdrag som skapar en märklig form av lågmäld karisma och en figur man direkt sympatiserar med. Hans eviga kamp mot dåliga odds och misslyckanden, hans drömmar som tillslut går i uppfyllelse och en sorg som hela tiden ligger och puttrar under ytan. Hur vi alla vill bli älskade men ibland inte förstår hur det går till. Så även om man hatar den konstiga musiken Paul upptäckt och skrattar när man hör att en Peter Grudzien skiva kan kosta 6000 kr så tycker jag det finns teman i filmen som kan appellera till alla.

Från början hade jag en väldigt klassisk talking head dokumentär i huvudet. Mer fokus på andra festliga karaktärer som tillsammans skulle beskriva Paul. Jag beskrev det för Paul som ett slags solisternas rundabordssamtal där jag skulle väva samman alla de olika versionerna av händelser och upplevelser och musik till en gemensam röst.

Men det skulle ta sjukt långt tid och att boka intervjuer med dessa människor var en utmaning. Men jag tror att filmen som den blev nu är lättare att ta till sig för de som inte tillhör de redan invigda. Att få Paul som fokus och ledsagare istället för att kastas mellan diverse karaktärer funkar bättre för formatet.

Genre och publiceringsform

Jag stod och vägde mellan radioreportage och film, men ganska snabbt valde jag film eftersom Pauls uppenbarelse ger något extra och att New York som stad är en häftig bakgrund till historien. Även Pauls digra fotomaterial från sitt liv kan också utnyttjas maximalt i videoformat. En fördel som radio hade haft kontra video är att jag hade kunnat vara mer närvarande under intervjuer och inte oro mig lite mycket över teknik som nu. Sen tror jag också att lyssnare hade varit mer öppna för ett längre format än tittare. För att behålla tempot i filmen har jag behövt korta ordentligt medans jag tror att berättelsen i radioformat hade kunnat bre ut sig lite mer. Även ytterligare intervjuer hade varit enklare att boka då jag nu märkt att de flesta tar en intervju framför två kameror mer seriöst än om jag hade svängt förbi med en mick.

Jag tror också att min dokumentär mår bra av de rörliga pauserna. Tidigt i arbetet sa Björn Häger till mig att försök att hitta scener. Att min "talking heads" dokumentär inte bara skulle bli gubbar som pratade. Jag har lätt att fastna i det tekniska fakta orienterade detaljerna av en historia. Jag nästan dumförklarar tittaren genom låta all fakta vara med från intervjuerna. Men som Häger säger i sin bok Reporter "Teve är ett känslomedium. Det betyder att det är känslorna i budskapet som går fram mest" (Häger, 2015, s.285). När jag efter en hel del grund klippande tog ett steg tillbaka så insåg jag att det var pauserna och blickarna, ja helt enkelt känslorna som var mest effektiva i att förmedla Pauls personlighet och ge utrymme till eftertanke. Efter samtal med handledare och läsande under rapportskrivningen så tog jag även tillvara på mer atmosfäriska bilder som jag annars kanske inte tänkt ha med. Öldrickande i replokalen, en bandmedlem som skymtar förbi eller en grinig katt som klappas under en paus.

"Ett personporträtt vinner oftast på att utnyttja det personliga mötets atmosfär."
(Aare, 2011, s.69)

Nu har jag inte så många scener som jag velat, men fick ändå ihop en längre scen till varje intervjutillfälle. Nu vet jag inte exakt hur mycket av de som används i slutversionen som ni ser. Men de hjälpte verkligen till att hitta pauser och något att vila ögat på under ganska långa och fakta fyllda intervjuer.

Eventuell publicering av materialet är relativt långt borta. Jag kommer troligtvis att jobba vidare med projektet vid sidan av mitt arbete. Redan nu i Juni kommer Paul

och hans band till Europa så jag kommer kunna följa dem när de spelar i Stockholm. Sen ska jag försöka göra en resa till New York och LA och göra de resterande intervjuerna jag redan planerar. Sen hoppas jag att dokumentären kan publiceras som en 45-60 min lång dokumentär. Antingen i Public Service eller någon streamingtjänst.

Stilistik

I Björn Hägers bok Reporter skriver han om de konstnärlige dokumentärfilmaren som anser det vara ett nederlag att använda speakerröst att "nyttja den där allvetande rösten, guds röst som vissa kallar den"(Häger,2015, s.289). Precis som de konstnärliga dokumentärfilmarna hade jag från början tanken att inte vara en del av filmen.

Att jag skulle väva samman Pauls historia med ett gäng andra röster som funnits kring honom under åren. Ett slags tids och rums löst rundabordssamtal. Snabbt klippt med mycket musik. Men som en nybörjare i dokumentärformatet så hade jag inte förberett mig tillräckligt för att lösa det utan att komma in och vägleda,framförallt ifall jag skulle hålla mig inom 20 min gränsen. För att man inte skulle bli helt snurrig så valde jag att speaka ett tydligt intro där vi får reda på lite grundinformation och sen en speak innan en tydlig vändning i historien mot slutet.

Ju mer jag klippte och ju bökigare människor var att boka in för intervjuer, desto tydligare blev det för mig att om jag skulle kunna göra en film om Paul, som var begriplig för någon som inte redan kände till honom väl, så skulle jag behöva dra ner tempot och renodla historien. Att det skulle handla om just Paul och inte om tio andra coola personer som varit runt honom eller han upptäckt, de kan alla få sin egen dokumentär när tid finns.

Sen valde jag att skapa lite mer pauser och utnyttja den psykedeliska potentialen i samarbetet mellan musiken,bilden och Pauls uppenbarelse. Att skapa korta inblickar i Pauls sinne. Hur han tar in musiken och sen hur han förklarar vad det är han hör. Som små musikvideor mellan resorna i hans liv.

Anpassning till publik

Sökande efter en tydlig publik har pågått sedan starten. Från början hade jag nog hela tiden en ganska nördigt musikintresserad målgrupp, men ju mer jag jobbade desto mer insåg jag vilket slöseri med historia det är att göra en film för de 500 personer som lyssnar på min podcast, och som också redan kan Pauls historia. Så historien gick mer och mer bort från individuella upptäckter han gjort och tankar om prisutvecklingen på vissa skivor och mer mot frågan vad är att leva ett gott liv. Vad man är redo att ge upp för att leva sin dröm och varför vi blir de vi blir. Allmängiltiga narrativ som berättas genom en man som levt ett extraordinärt liv. Jag valde också att göra speakar just av den anledningen att jag ville hitta ett genväg för tittare att redan efter 1,5 min så ska de veta åtminstone det grundläggande utan att förstöra för mycket mystik. Även användandet av gammalt arkivmaterial tror jag hjälper till att skapa lite av en nostalgisk vibb som attraherar en äldre publik som kan drömma sig tillbaka till 60-70 talet och kanske se sig själva i Pauls skor och tänka "Jag skulle också kunnat överge allt och dra till New York"

Litteraturlista

Reporter - Grundbok i Journalistik, Björn Häger, 2015

Källkritik, Thorsten Thurén, 2003

Det tidslösa reportaget , Cecilia Aare, 2011